

Михайлюк А. М.,
аспірант Національної академії
Служби безпеки України

Науковий керівник:

**М. Є. Шумило, доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правосуддя юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

УДК 343.1

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КПК ФРАНЦІЇ ТА УКРАЇНИ (ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Питання структури досудового розслідування України набуває вкрай важливого та ключового значення як для науки, законотворчості та практики в цілому. Адже, сучасна модель досудового слідства системно підтверджує та явно демонструє свою неефективність у частині досягнення завдань кримінального провадження у поєднанні з численними порушеннями прав людини і громадянина. Сучасний етап розвитку кримінального процесу має ґрунтуватись на вирішенні двоступеневого завдання, а саме: у побудові ефективної, економічної у достатній мірі швидкій процедури досудового розслідування при гарантуванні та дотриманні взятих на себе зобов'язань забезпечення основоположних прав людини і громадянина.

Мета статті полягає у проведенні системно-порівняльного дослідження функціональних структур досудового розслідування Франції та України, виявити суттєві розбіжності і побутові моделі досудового розслідування, з'ясувати місце слідчого та його призначення в кримінальному процесі України. На основі отриманих результатів дослідження запропонувати напрями подальшого вдосконалення національного законодавства у частині нормативної регламентації здійснення досудового розслідування.

На підставі проведеного аналізу юридичних моделей досудового розслідування Франції та України констатується, що слідчий за КПК України виконує різні за своєю юридично-правовою природою функції з кримінального переслідування, розслідування, у поєднанні з окремими елементами захисту, що негативно позначається на досягненні завдань кримінального провадження. Внаслідок зосередження нетипових і непритаманних повноважень слідчого породжується обвинувальний ухил його діяльності з явною упередженістю до обвинуваченого. Окремо акцентується увага на невідалому нормативному розмежуванні процесуальних функцій слідчого і прокурора, де слідчий позбавлений процесуальної та організаційної самостійності, перебуваючи в умовах тиску відомчого й прокурорського контролю.

Подальшим напрямом вдосконалення кримінального процесу України має слугувати законодавча діяльність з відходження від радянської системи диференціації повноважень слідчого. Обґрунтовується запровадження незалежного, неупередженого судового слідчого

в Україні з його приналежністю до судового відомства, позбавляючи прокуратуру здійснювати процесуальне керівництво за досудовим розслідуванням. Пропонується оперативно-розшукову діяльність, яка залишалась у спадок від радянської моделі досудового розслідування, ліквідувати з подальшим створенням єдиного поліцейського дізнання під керівництвом прокуратури.

Ключові слова: функціональна структура, досудове розслідування Франції, досудове розслідування України, призначення слідчого, напрями вдосконалення досудового розслідування.

Сучасна модель досудового розслідування в Україні продовжує підтверджувати свою недостатню ефективність у частині встановлення фактичних обставин справи, неупередженого слідства, численних порушень прав людини і громадянина. Виходячи з реалій сьогодення, постає нагальна необхідність у вирішенні ключового завдання, а саме у створенні реальної, ефективної, економічної моделі досудового розслідування при гарантуванні прав і свобод людини та громадянина. Розмежування функціональних повноважень учасників кримінального процесу з чітким визначенням функцій кожного з них створює необхідні передумови для ефективного виявлення злочинів, неупередженого досудового розслідування та справедливого судового розгляду. Збалансування функцій учасників кримінального процесу унеможливить зловживання, порушення та обмеження прав осіб, що беруть участь в кримінальному провадженні.

Проблема функціональної структури досудового розслідування була предметом вивчення таких провідних учених, як: Ю. М. Грошевий, Л. В. Головка, А. П. Гуляєв, О. М. Ларін, В. Д. Спасович, М. А. Погорецький, М. Є. Шумило та ін. Однак, дослідження переважно ґрунтувались на законодавстві, що втратило чинність. Орієнтуючись на мінливість суспільно-правових процесів, зміну потреб практики, виникла необхідність у здійсненні подальших наукових досліджень з метою вдосконалення та структуризації форми досудового розслідування.

Мета статті полягає у здійсненні кримінально-правового дослідження функціональних структур досудового розслідування Франції та України. Базуючись на отриманих результатах, проаналізувати відмінності у формах проведення досудового розслідування Франції та України, акцентуючи увагу на недоліках національного законодавства, запропонувати відповідні пропозиції щодо напрямів подальшого розвитку кримінального процесуального законодавства України. Запозичуючи зарубіжний досвід досудового розслідування Французької Республіки, можливо розробити пропозиції щодо подальших напрямів вдосконалення кримінального процесуального права України.

Розглядаючи класичну модель досудового розслідування Франції, слід відразу зазначити, що кримінальний процес Франції базується на принципі розмежування кримінальних функцій учасників процесу, який спрямований на захист прав і свобод особистості, забезпечуючи відповідний рівень об'єктивності органів, що здійснюють кримінальне судочинство. Відповідно, під функціями окремих учасників кримінального процесу необхідно розуміти види їх кримінально-процесуальної діяльності, що здійснюються відповідно до поставлених перед ними завдань, закріпленого в кримінальному процесуальному законі процесуального статусу, прав та обов'язків, що визначають спеціальне призначення та роль кожного учасника процесу¹.

Принцип розподілу кримінальних функцій закріплений у Преамбулі

¹ Д Бєрова, 'Основы теории функционализма в уголовном судопроизводстве' (автореф дис докт наук 2011) 14.

та ст. ст. 137–1, 49, 253 КПК Франції, що встановлює загальне правило розподілу повноважень органів, відповідальних за публічний позов, та суду, що здійснює досудове слідство¹. З цього приводу Р. Террилл зазначає: «Преамбула Кримінально-процесуального кодексу Франції встановлює, що кримінальна процедура є справедливою та змагальною, забезпечує рівність прав учасників кримінального процесу та зобов'язана гарантувати поділ влади відповідальних за публічний позов, та органів влади, що ухвалюють судові рішення»².

За кримінально-процесуальним законодавством Франції діяльність з пошуку та виявлення злочинів здійснюється у формі дізнання. З цією метою створена та функціонує судова поліція, на яку покладається обов'язок з проведення дізнання та забезпечення громадського правопорядку у цілому. У Франції дізнання є частиною кримінального процесу, так званою поліцейською стадією процесу, яке проводиться до початку попереднього розслідування. Ф. Депорт та Л. Лазерг визначають дізнання як сукупність дій судової поліції під керівництвом прокурора, до прийняття рішення про переслідування, з метою підтвердження наявності кримінально-караного порушення, збору доказів і встановлення порушника³.

Судова поліція не є установою, а складається з посадових осіб різних відомств і підрозділів: офіцерів судової поліції, агентів судової поліції (національна поліція, жандармерія), службовців, прирівняних до них. У статті 14 КПК Франції містяться завдання та обов'язки судової поліції, до компетенції якої входить у формі проведення дізнання встановлювати факти порушень кримінального закону, збирати про них докази, розшукувати осіб, які вчинили злочин,

як за ініціативою самих співробітників судової поліції, так й за дорученням судового слідчого⁴. Кримінальний процес Франції виокремлює 5 основних видів дізнання: 1) очевидного кримінально-караного діяння; 2) початкове; 3) розслідування смерті при підозрілих обставинах; 4) розшуку безвісно відсутніх осіб; 5) розшуку осіб, що переховуються. Офіцери судової поліції під час проведення дізнання наділені широким колом повноважень з метою збирання доказів і розшуку правопорушників. Французький законодавець виходить з того, що щойно вчинений злочин вимагає швидко реагування з боку судової поліції, маючи на меті проведення невідкладних процесуальних дій для фіксації кримінального правопорушення, збирання доказів, включаючи можливості для їх знищення. Так, офіцери судової поліції на підставі ст. ст. 55–59 КПК Франції уповноважені: 1) проводити обшуки (житлових приміщень, транспортних засобів) за умови наданого дозволу власником; 2) вимагати від осіб, закладів та організацій надання документів (відомостей), що мають значення для проведення дізнання; 3) допитувати свідків; 4) застосовувати примусові заходи: а) захоплення (ст. 73 КПК Франції), можливе у випадках очевидного злочину чи кримінального проступку, відповідальність за яке передбачено у виді позбавлення волі, будь-яка особа має право здійснити захоплення правопорушника та доставити його до офіцера судової поліції; б) виклик (ст. 78 КПК Франції) передбачає обов'язок явки осіб до офіцера судової поліції; в) видавати наказ про розшук (ст. 77–4 КПК Франції); в) затримання, застосовується офіцером судової поліції до особи стосовно якої маються достатні підстави вважати, що вона вчинила злочин чи кримінальний проступок. Строк затримання

¹ Кримінально-процесуальний кодекс Франції від 02.03.2015 <<http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14295>> дата звернення 27.01.2018.

² R Terrill, *World criminal justice systems* (Waltham 2013) 167.

³ F Desportes, *Lazerges-Cousquer* (Указ. соч) 995.

⁴ Л Головкин, 'Формы дознания в уголовном процессе Франции' (1994) 1 Вестник Московского университета 64.

не може перевищувати 24 годин (ст. 63 КПК Франції). Отже, дізнання судової поліції Франції є діяльністю щодо виявлення злочинів, збирання доказів і встановлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення. Судова поліція Франції не уповноважена оцінювати докази, а тільки збирати та оформлювати у вигляді рапортів і протоколів.

В Україні схожий характер діяльності, порівнюючи з дізнанням Франції, має оперативно-розшукова діяльність, завданням якої є пошук і фіксація фактичних даних про противоправні дії окремих осіб та груп, розвідувально-підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства держави (ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»)¹.

Необхідно зазначити, що підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність в Україні, наділяються значно меншими повноваженнями, на відміну від органів дізнання Франції. Проте, здійснюючи порівняльний аналіз повноважень у сфері діяльності оперативних підрозділів України та органів дізнання Франції, можливо простежити деяку тотожність між ними. Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи України мають право: 1) опитувати осіб за їх згодою, тоді як офіцери судової поліції уповноважені проводити допит осіб; 2) ознайомлюватись з документами, що характеризують діяльність підприємства, установи, організації, за згодою власника, при цьому витребування таких документів можливе тільки за ухвалою слідчого судді, у той час коли органи дізнання Франції мають право отримувати документи на підставі власної вимоги;

3) проводити операції із захоплення злочинців, припинення злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб; 4) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка, натомість офіцери судової поліції уповноважені проводити обшук. Відповідно до ст. 41 КПК України у разі виконання доручень слідчого оперативний співробітник користується повноваженнями слідчого².

Особливе місце у системі кримінального процесу Франції належить прокуратурі, яка здійснює нагляд і контроль за судовою поліцією при проведенні нею дізнання та у випадках, передбачених законом, ініціює питання про кримінальне переслідування шляхом звернення до судового слідчого з публічним позовом про проведення досудового розслідування. Необхідно звернути увагу, що після пред'явлення публічного позову прокурор не може його відкликати. Особливість Кримінального процесу Франції полягає у тому, що розпочатий процес повинен дійти до свого логічного завершення та не може залежати від волевиявлення сторін, адже його рішення є справою суспільства³. Прокурор, оцінюючи матеріали дізнання, є неупередженим, адже належить до судового відомства (магістратів), та у випадку виявлення ознак злочину зобов'язаний звернутись до судового слідчого у формі публічного позову, ініціюючи таким чином досудове розслідування. На думку французьких учених К. Амбруаза-Кастеро та Ф. Бонфіля, публічним позовом є судова справа, розпочата прокуратурою перед судом, задля висловлення ним своєї думки про винуватість чи невинув-

¹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135–12 <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> дата звернення 27.01.2018.

² Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 від 4651–17 <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 27.01.2018.

³ П Барабанов, Уголовный процесс Франции (Спутник 2016) 25.

ватість особи, залученої до розгляду¹. Функціональні повноваження прокуратури у кримінальному процесі Франції є визначеними та не викликають жодних функціональних суперечностей, що неможливо стверджувати про прокуратуру в Україні.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Відповідно до ч. 2 ст. 131–1 Конституції України прокуратура здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. Разом з тим ч. 2 ст. 36 КПК України уповноважує прокурора здійснювати нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Окрім того, відповідно до п. 1 перехідних положень КПК України органи прокуратури здійснюють досудове розслідування й користуються правами слідчого. Таким чином, на одне відомство прокуратури одночасно покладаються повноваження з організації, нагляду, керівництва досудовим розслідуванням, проведення досудового розслідування, а також формування та підтримання обвинувачення в суді, що свідчить про суперечливість і несумісність процесуальних повноважень прокуратури в Україні.

Розглядаючи попереднє розслідування у Франції, необхідно зазначити, що воно проводиться виключно за умови висунутого кримінального публічного позову прокурора про проведення розслідування або скарги потерпілого до судового слідчого. Судовий слідчий

та слідча камера встановлюють фактичні обставини кримінального правопорушення та осіб, що його вчинили. Судові слідчі органи Франції утворюють 2 інстанції, до першої відносяться судовий слідчий та суддя по свободам ув'язнення, до другої – слідча камера. Компетенція судового слідчого обмежена справами, підсудними суду. Розслідування справ проводиться суддею одноособово, хоча щодо окремих справ існують «центри з розслідування». У таких центрах один чи декілька судових слідчих координують діяльність інших, враховуючи їх спеціалізацію в економічних, фінансових, інших справах. Як зазначає Ф. Фурман, ці центри представляють переваги, оскільки дозволяють прискорити розслідування, але недолік полягає у тому, що місце проведення слідства інколи в деяких випадках віддаляється від учасників (тому, що не в кожному суді існують такі центри), а також самі магістрати втрачають інтерес до посади слідчого судді, де відсутній такий центр².

Суддя по свободах та ув'язненню розглядає справи про попереднє ув'язнення особи, притягнутої до розгляду, а компетенція слідчої камери полягає у розгляді апеляційних скарг на постанови слідчого судді, судді по свободах та ув'язненню, а також вирішує питання, пов'язані з підсудністю, екстрадицією. Крім вказаного, слідча камера має право користуватись повноваженнями слідчого судді при розгляді апеляції на рішення про закінчення слідства та при прийнятті справи до свого провадження. В обох випадках слідча камера перевіряє повноту розслідування та у випадку необхідності має право виправити помилки під час попереднього розслідування.

При попередньому розслідуванні поділ функцій на переслідування та розслідування обумовлений необхідністю судового слідчого незалежно та неупереджено проводити попереднє розслідування. З цього випливає, що прокуратура

¹ C Ambroise-Casterot, P Bonfils, *Prosedure penale* (Paris 2011) 71.

² F Fourment, *Procedure penale* (Bruxelles 2012) 223.

не може втручатися у розслідування судового слідчого, а попереднє розслідування не може здійснювати особа, яка порушувала питання про проведення досудового розслідування. Судовий слідчий зобов'язаний зберігати незалежність від прокуратури та уповноважений розслідувати тільки ті факти, що викладені у межах публічного позову.

Судовий слідчий проводить слідчі дії, передбачені законом, які вважає необхідними для встановлення істини (ст. 81 КПК Франції). Так, судовий слідчий зобов'язаний: 1) збирати докази не тільки проти особи, притягнутої до розгляду, та ще на його користь; 2) здійснювати доказування, тягар доказування лежить на слідчому судді; 3) дотримуватись встановленого порядку проведення слідчих дій.

Досудове розслідування в Україні є стадією досудового розслідування, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення слідчим до Єдиного реєстру досудових розслідувань (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України). Так, ст. 214 КПК України зобов'язує слідчого, прокурора, невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення такого правопорушення, вносити відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочинати розслідування. Для прикладу, у Франції судовий слідчий позбавлений можливості самостійно розпочинати попереднє розслідування без поданого публічного позову прокурора, адже це суперечить розмежуванню двох принципово різних за своєю сутністю функцій переслідування та розслідування.

За КПК Франції судовий слідчий уповноважений проводити широкий комплекс слідчих дій, спрямованих на встановлення об'єктивної істини у справі (ст. 81 КПК Франції). Така діяльність слідчого судді має обов'язок

збирати докази не тільки проти особи, притягнутої до розгляду, а також і на її користь. Можливо констатувати, що судовий слідчий Франції є незалежним у своїй діяльності, і покликаний всебічно, повно та неупереджено дослідити всі обставини, викладені у публічному позові. В Україні обов'язок з проведення досудового розслідування покладається на слідчого, повноваження якого містяться у ст. 40 КПК України. Слідчий в Україні є службовою особою, яка уповноважена у межах компетенції здійснювати досудове розслідування, проводити комплекс слідчих та негласних слідчих розшукових дій спрямованих на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів (ст. 223 КПК України). Ставлячи на противагу судового слідчого Франції, то можливо відзначити, що той, на відміну від слідчого України, є незаінтересованим об'єктивним арбітром, тоді як за КПК України слідчий віднесений до сторони обвинувачення та характеризується обвинувальним нахилом повноважень. Однак, відповідно до частини другої ст. 9 КПК України засади законності кримінального провадження: «прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень». Водночас ч. 3 ст. 22 КПК України чітко регламентує, що під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту, судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службову особу. Тобто, з одного боку, кримінально-процесуальний закон України зобов'язує слідчого встановлювати обставини, що викривають й виправдовують підозрюваного,

а, з іншого – забороняє поєднувати захист та обвинувачення в одній службовій особі, що прямо вказує на законодавчу суперечливість. Крім цього, до обставин, які підлягають доказуванню слідчим, закон відносить (ст. 91 КПК України): винність обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, ті, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження, звільнення від кримінальної відповідальності. Виходячи з наведеного, слідчий в Україні під час досудового розслідування перебуває на межі між обвинуваченням – встановлюючи викриваючі (обтяжуючі) обставини, та захистом – встановлюючи виправдовуючі (пом'якшуючі) обставини, що є суперечливим.

Судовий слідчий Франції у ході проведення попереднього розслідування у разі виявлення істотних і взаємозв'язаних доказів, що свідчать про причетність особи до правопорушення, залучає таку особу до розгляду (ст. 80–1 КПК Франції). Особа залучається до розгляду у ході першого допиту, на якому судовий слідчий зобов'язаний: 1) повідомити про факти розслідування, їх юридичну оцінку; 2) отримати пояснення від особи, що залучається; 3) прийняти рішення про залучення особи до розгляду. З цього моменту особа отримує процесуальний статус залученої до розгляду і набуває відповідні права та обов'язки. Рішення про таке залучення до розгляду може бути оскаржено до слідчої камери (ст. 174–1 КПК Франції). У кримінальному процесі України етап досудового розслідування, з якого починається притягнення особи до кримінальної відповідальності, іменується повідомленням про підозру, яка, на відміну від КПК Франції, не підлягає оскарженню. Слід також звернути увагу на те, що французький закон уникає будь-яких формулювань, які можуть тлу-

мачитись про імовірну винуватість особи на стадії попереднього розслідування, називаючи особу, стосовну якої проводиться досудове розслідування, особою, залученою до розгляду. Натомість КПК України визначає таку особу підозрюваним, під якою у кримінальному процесі України прийнято вважати обґрунтоване припущенням слідчого, прокурора про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, яке формалізовано в повідомленні про підозру, що має бути перевірним у ході досудового слідства¹. У теорії кримінального процесу України виділяють низку етапів формування підозри: 1) збір доказів, встановлення обставин, що підлягають доказуванню; 2) формування підозри на підставі отриманих матеріалів кримінального провадження при умові наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК); 3) формалізація підозри та її процесуальне оформлення; 4) обов'язкове роз'яснення прав підозрюваному (ст. 42 КПК); 5) діяльність органу досудового розслідування з перевірки висунутої підозри у ході доказування.

Завершення попереднього розслідування за КПК Франції полягає у направленні справи до суду чи у відмові від здійснення переслідування. Рішення про завершення розслідування приймається судовим слідчим, який є найбільш обізнаний у справі та не пов'язаний з позицією прокуратури. Формами закінчення попереднього розслідування за КПК Франції є прийняття одного з рішень судовим слідчим: 1) постанови про закінчення розслідування; 2) постанови про припинення розслідування з підстав, коли: а) діяння не є кримінально-караним, або особа, що його вчинила, не встановлена; б) відсутні достатні докази проти особи, залученої до розгляду; в) існують підстави для звільнення від кримінальної відповідальності; г) настання смерті особи, залученої до розгляду.

¹ Ю. Грошевий, В. Тацій, А. Туманянц та ін, Кримінальний процес (Право 2014) 824.

Судовий слідчий за своїм переконанням оцінює, коли саме необхідно завершити попереднє розслідування. Приймаючи таке рішення, судовий слідчий повідомляє учасників в усній чи в письмовій формі про закінчення розслідування. У подальшому учасники процесу мають можливість підготувати та направити клопотання про проведення слідчих дій або експертиз до судового слідчого у строк одного місяця, якщо особа перебуває під вартою, або 3-х місяців в інших випадках. У подальшому судовий слідчий, приймаючи постанову про направлення справи до суду, має оцінити докази як достатні, а діяння повинно підпадати під ознаки проступку чи кримінального правопорушення. Ж. Прадел наголошує на тому, що прийняття слідчим суддею постанови про направлення справи до суду не означає, що суддя має внутрішнє переконання про винуватість, він не формує такого висновку, а обмежується тим, що є обставини та відомості, що дозволяють передати справу для розгляду в судовому засіданні¹. Справи про кримінальні проступки направляються в виправний суд, а кримінальні правопорушення – в поліцейський суд (ст. 178 КПК Франції). Процедура направлення справи до суду полягає в тому, що судовий слідчий скеровує свою постанову та матеріали прокурору, а той повинен передати їх до відповідного суду (ст. 180 КПК Франції).

За загальним правилом, судовий слідчий Франції не уповноважений відмовитись розслідувати, мотивуючи своєю власною оцінкою доцільність висунутого публічного позову, але судовий слідчий має право припинити розслідування у зв'язку з відсутністю підстав для направлення справи до суду у випадках: 1) дія не являє кримінально-каране діяння або особу, що його вчинила; 2) відсутні достатні докази проти особи, залученої до розгляду; 3) існування підстав для звільнення від кримінальної відповідальності; 4) смерті особи, залученої до роз-

гляду (ст. 177 КПК Франції) Рішення про припинення розслідування не має сили судового рішення, адже передбачає тимчасову відмову від проведення процесуальних дій, а тому може бути поновлено прокурором (ст. 188 КПК Франції).

У той час національне законодавство України наділяє правом слідчого за власною ініціативою закривати кримінальне провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, у випадку, якщо жодній особі не повідомлялось про підозру. Така діяльність з самостійної реєстрації кримінальних проваджень, розслідування, їх закриття слідчим створює необхідні передумови для існування корупційних ризиків.

Формами закінчення досудового розслідування за КПК України є: 1) закриття кримінального провадження; 2) звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернення до суду з обвинувальним актом (ст. 283 КПК України). Разом з тим кримінально-процесуальне законодавство покладає обов'язок з формулювання обвинувачення зі складання обвинувального акта на слідчого з подальшим затвердженням прокурором (ч. 1 ст. 291 КПК України). На нашу думку, наділення слідчого такими правами свідчить про обвинувальний нахил його діяльності та, як наслідок, ставить під сумнів його неупередженість і об'єктивність у ході проведення досудового розслідування. Беручи до уваги те, що слідчий самостійно вносить відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, проводить розслідування та формує обвинувачення, можливо дійти висновку про необхідність розмежування процесуальних функцій з подальшим відокремленням обвинувачення від досудового розслідування, що буде сприяти функціональному контролю за законністю. Слушно стверджує М.І. Сірий: «Недопустиме поєднання в одному відомстві агентурно-розшукових повноважень з функціями обвинувачення, що породжує обви-

¹ J Pradel, *Procedure penale* (Paris 2010) 557.

нувальний ухил, провокує порушення прав людини, незаконні методи слідства, фальсифікацію доказів, а також, як наслідок, – обґрунтовану недовіру до процесу збирання та закріплення доказів»¹.

Здійснюючи порівняльний аналіз вітчизняної та французької моделей досудового розслідування, слід констатувати, що французька модель характеризується чітким розмежуванням повноважень учасників кримінального процесу, де судовий слідчий позбавлений робити висновки про винуватість особи під час попереднього розслідування, що сприяє об'єктивному дослідженню всіх обставин справи, які виправдовують і викривають особу, залучену до розгляду.

Головним недоліком досудового розслідування в Україні слід вважати його обвинувальне спрямування з поєднанням несумісних функцій слідчого з розслідування, обвинувачення та захисту. Внаслідок віднесення слідчого до сторони обвинувачення та наділення його повноваженнями кримінального переслідування породжується обвинувальний нахил його діяльності та упередженість до обвинуваченого. З цього приводу справедливо зазначав С. А. Шейфер: «Прагнення слідчого повно та правильно встановити подію у минулому може досягти успіху тільки у тому випадку, коли досліджені всі сторони події, у тому числі обставини проти обвинувачення, бо, за законами логіки, твердження не може вважатися істинним, якщо при цьому не спростовано протилежне твердження»². Національним законодавцем зроблено невдалу спробу з розмежування процесуальних функцій слідчого та прокурора. При цьому, слідчий за КПК України не володіє процесуальною чи організаційною самостійністю, що не дозволяє дійти висновку про діяльність слідчого на засадах не-

залежності та неупередженості. Замість функціонального розмежування розслідування від переслідування національний законодавець намагається здійснити розмежування непроцесуальної діяльності (оперативно-розшукової) від кримінально-процесуальної діяльності.

Окрім того, залишається поза законодавчим визначенням такий важливий елемент у структурі кримінального процесу, як мета досудового розслідування, що призводить до того, що слідчий має керуватись абстрактним відчуттям її досягненням. Як справедливо зазначає М. А. Погорецький: «Мета визначає зміст кримінального процесу і є як орієнтиром, чого повинні прагнути суб'єкти кримінального процесу, так і імперативом, що вимагає від них свого втілення. Мета може бути досягнута лише через реалізацію завдань кримінального процесу як певних обов'язкових умов. Досягнення істини, як мета кримінального процесу є відповідність висновків кримінального провадження обставинам вчинення злочин, оскільки не можна намагатись вирішувати соціальний конфлікт з приводу того чи іншого факту, не знаючи суті самого факту»³.

Подальшим напрямом вдосконалення українського кримінально-процесуального законодавства має слугувати діяльність з відходження від радянської за походженням диференціації повноважень слідчого, що призвело до наділення його нетиповими обвинувально-прокурорськими та суддівськими повноваженнями. Враховуючи європейський досвід розмежування функціональних повноважень учасників кримінального процесу, а також нагальну потребу в створенні ефективної моделі досудового розслідування та формування надійних механізмів захисту прав, свобод, людини і громадянина в Україні, діюча україн-

¹ М Сірий, 'Реформа правоохоронних органів у Європі та Україні' (2006) 8 Вісник Верховного Суду України 24–30.

² С Шейфер, 'Правовой механизм расследования преступлений в России: вчера, сегодня, завтра' (2011) 5 Государство и право 45.

³ М Погорецький, 'Поняття, зміст та структура кримінального процесу: проблеми теорії та практики' (2013) 11 Право України 45.

ська модель досудового розслідування потребує докорінних змін. З орієнтацією на французьку модель досудового розслідування на етапі попереднього розслідування та з урахуванням власного історичного досвіду судової реформи 1864 року, необхідно запроваджувати незалежного, неупередженого судового слідчого з його приналежністю до суду, позбавляючи прокуратуру здійснення процесуального керівництва за досудовим розслідуванням. Необхідно визнати, що процесуальне керівництво досудовим розслідуванням є продуктом радянського кримінального судочин-

ства, примат адміністративної влади над владою судово-слідчою¹. Оперативно-розшукова діяльність, яка залишалась у спадок від радянської моделі досудового розслідування, має бути ліквідована з подальшим створенням єдиного поліцейського дізнання під керівництвом прокуратури. Послідовне раціональне розмежування поліцейських, прокурорських і судових функцій дозволить створити систему стримувань та противаг у кримінальному процесі України. Такий підхід є європейським і відповідає тенденціям, які існують у демократичних країнах з розвинутим правопорядком.

REFERENCE LIST

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

1. Kryminalno-protseualnyi kodeks Frantsii [French Code of Criminal Procedure] vid 02.03.2015 <<http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14295>> accessed 27.02.2018 (in French).
2. Kryminalnyi protseualnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Procedural Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651–17. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zvernennia 27.02.2018 (in Ukrainian).
3. Pro operativno-rozshukovu diialnist [On Operative Investigation Activities]: Zakon Ukrainy [law of Ukraine] vid 18.02.1992 № 2135–12 <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> data zvernennia 27.02.2018 (in Ukrainian).

BIBLIOGRAPHY

BOOKS

4. Ambroise-Casterot C, Bonfils P, Prosedure penale (Paris 2011) 71 (in French).
5. Barabanov P K, Ugolovnyi protsess Frantsii [The criminal process in France] (Sputnik 2016) 25 (in Russia).
6. Desportes F, Lazerges-Cousquer L, (Traité de procédure pénale 2012) 995 (in French).
7. Fourment F, Procedure penale. Bruxelles (2012) 223 (in French).
8. Hroshevyi Yu. M, ta inshi, Kryminalnyi protses [Criminal proceedings] (Pravo 2014) 824 (in Ukrainian).
9. Pradel J, Procedure penale (Paris 2010) 557 (in French).
10. Terrill R J, World criminal justice systems (Waltham 2013) 167 (in French).

ARTICLES

11. Derishev Y, 'Predvaritel'noe sledstvie: isledovanie ili presledovanie?' [Preliminary investigation: investigation or prosecution?] (2002) 1 Rossijskaya yusticiya 34–35 (in Russian).
12. Holovko L V, 'Formy doznaniya v ugovnom protsesse Frantsii' [Forms in the criminal process of France] (1994) 1 Vestnik Moskovskogo universiteta 64–70 (in Russian).
13. Pohoretskyi M A, 'Poniattia, zmist ta struktura kryminalnogo protsesu: problemy teorii ta praktyky' [Concept, content and structure of the criminal process: problems of theory and practice] (2013) 13 Pravo Ukrainy 42–54 (in Ukrainian).
14. Sheyfer S A, 'Pravovoj Mekhanizm rasledovaniya prestuplenij v Rossii: vchera, segodnya, zavtra' [The Legal Mechanism for Investigating Crimes in Russia: Yesterday, Today, Tomorrow] (2011) 5 Gosudarstvo i pravo 44–51 (in Russian).
15. Siryi M I, 'Reforma pravookhoronnykh orhaniv u Yevropi ta Ukraini' [Reform of law enforcement agencies in Europe and Ukraine] (2006) 8 Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy 24–30 (in Ukrainian).

¹ Ю Дерисhev, 'Предварительное следствие: исследование или преследование?' (2002) 10 Российская юстиция 35.

THE DISSERTATION AUTHOR'S ABSTRACT

16. Berova D M, 'Osnovyi teorii funktsionalizma v ugolovnom sudoproizvodstve' [Fundamentals of Functionalism Theory in Criminal Proceedings] (avtoref dys dokt yur nauk 2011) 48 (in Russian).

Mykhailiuk A. Functional structure of pre-trial investigation in the criminal process of France and Ukraine (comparative legal research)

The article is devoted to comparative and legal research of models of pre-trial investigation of France and Ukraine. The current model of pre-trial investigation in Ukraine continues to show its inadequate efficiency in determining the actual circumstances of the case, impartial investigation, numerous violations of human rights and citizen. The purpose of this article is to develop further proposals to create a real, efficient, economic model of pre-trial investigation in guaranteeing of human and civil rights and freedoms in Ukraine.

This article describes and compares the powers of judicial police France during inquests and operative units of Ukraine. Making a comparative analysis of powers in the field of operational subdivisions of Ukraine and governmental inquests France be traced a certain resemblance between them. However, it is made a conclusion that the judicial police France has more rights during inquests, unlike the operative units of Ukraine. In addition, are considered and compares the powers of public prosecutor offices France and Ukraine. In addition, the powers of the prosecutor's office of France and Ukraine are reviewed and compared. It is concluded that the Office of the Prosecutor's Office of Ukraine is simultaneously entrusted with the authority to organize, supervise, conduct pre-trial investigation, as well as form and maintain a prosecution in court, which testifies to the inconsistency and incompatibility of the procedural powers of the prosecutor's office in Ukraine. In contrast to the French investigating magistrate, it is possible to point out that, unlike the Ukrainian investigator, he is an uninterested objective arbiter, whereas the investigator in Ukraine, has been charged to the party of charges and is characterized by an indictment of authority.

The main drawback of pre-trial investigation in Ukraine should be regarded as his accusatory line with a combination of incompatible functions investigator for investigating accusations and protection. Submitted a proposal on the necessity of creating an independent, impartial trial investigation of his belonging to the court, depriving the prosecutor's office of the procedural guidance for the pre-trial investigation. Operational-search activity, which was inherited from the Soviet model of pre-trial investigation, should be eliminated with the further creation of a single police inquiry under the direction of the prosecutor's office.

Keywords: *functional structure, pre-trial investigation of France, pre-trial investigation of Ukraine, Appointment of an investigator, directions of improvement of pre-trial investigation.*

Стаття надійшла до редакції журналу 03.03.2018.